

AUTOREFERAT

Imię i nazwisko: Emilia Żybert-Pruchnicka

Wykształcenie, posiadane dyplomy:

- 2004 magister filologii klasycznej, Instytut Filologii Klasycznej i Kultury Antycznej, Uniwersytet Wrocławski.
- 2008 doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego. Na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Magia, misteria i rytuały w eposie „Argonautiká” Apolloniosa z Rodos* (promotor: prof. dr hab. Janina Ławińska-Tyszkowska, recenzenci: prof. dr hab. Krystyna Bartol (UAM), dr hab. Gościwit Malinowski (UWr).

Dotychczasowe zatrudnienie w jednostkach naukowych:

- 2008 asystent w Zakładzie Filologii Greckiej Instytutu Filologii Klasycznej i Kultury Antycznej Uniwersytetu Wrocławskiego.
- od 2009 adiunkt w Zakładzie Filologii Greckiej Instytutu Filologii Klasycznej, Śródziemnomorskiej i Orientalnej Uniwersytetu Wrocławskiego.

Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy

a) **Tytuł osiągnięcia naukowego.**

Jednotematyczny cykl publikacji na temat:

Poezja aleksandryjska w świetle utworów Apolloniosa z Rodos, Kallimacha i Lykofrona

Przekłady i studia

b) **Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego.**

5 książek, 2 artykuły i recenzja – przekłady i studia:

E. Żybert-Pruchnicka
1

1. Apollonios z Rodos, *Wyprawa Argonautów po złote runo (Argonautiká)*, przeł. i oprac. **Emilia Żybert-Pruchnicka**, Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2012, Biblioteka Antyczna 42.

2. **Emilia Żybert**, *Simaetha versus Medea: Examples of oppositio in imitando in Apollonius Rhodius' Argonautica*, „Eos” XCVI (2009/2010), s. 79-92.

3. **Emilia Żybert**, *Two marginal goddesses. Rhea and Hecate in Apollonius Rhodius' Argonautica* [w:] *Gods and Religion in Hellenistic Poetry. Proceedings of the of Ninth Groningen Workshop on Hellenistic Poetry*, ed. Annette Harder, Remco F. Regtuit, Gerry C. Wakker, Groningen 27-29 August 2008, Leuven 2012, s. 373-392.

4. Kallimach, *Dzieła poetyckie. Hymny i epigramy*, t. I, przeł. Janina Ławińska-Tyszkowska, Agnieszka Kotlińska-Toma, oprac. Agnieszka Kotlińska-Toma, **Emilia Żybert-Pruchnicka**, Wrocław, Instytut Studiów Klasycznych, Śródziemnomorskich i Orientalnych Uniwersytetu Wrocławskiego 2016, Biblioteka Antyczna 49.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na napisaniu wstępu do Hymnów, zarówno ogólnego, jak i do poszczególnych utworów w kolekcji oraz sporządzeniu komentarza. Swój udział procentowy szacuję na 30%.

5. Kallimach, *Dzieła poetyckie. Przyczyny (Aítia), Jamby, Pieśni (Méle), Hekale, fragmenty z dzieł nieznanych*, t. II, przeł. Agnieszka Kotlińska-Toma, **Emilia Żybert-Pruchnicka**, oprac. Agnieszka Kotlińska-Toma, **Emilia Żybert-Pruchnicka**, Wrocław, Instytut Studiów Klasycznych, Śródziemnomorskich i Orientalnych Uniwersytetu Wrocławskiego 2017, Biblioteka Antyczna 55.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na napisaniu wstępu do elegii Przyczyny i epyllionu Hekale oraz sporządzeniu komentarza. Swój udział procentowy szacuję na 50%.

6. Lykofron z Chalkis, *Aleksandra*, przeł. i oprac. **Emilia Żybert-Pruchnicka**, Wrocław, Instytut Studiów Klasycznych, Śródziemnomorskich i Orientalnych Uniwersytetu Wrocławskiego 2018, Biblioteka Antyczna 59.

E. Żybert-Pruchnicka

7. **Emilia Żybert**: Simon Hornblower, *Lycophron: Alexandra. Greek Text, Translation, Commentary, and Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2015, „Eos” CIII (2016), s. 381-384.

8. Antygon z Karystos, *Opowieści niezwykle*, przeł. i oprac. **Emilia Żybert**, Wrocław Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe 2014, Bibliotheca Curiosa 21.

c) Pozostałe prace wchodzące w skład dorobku naukowego opublikowanego po doktoracie. Książki, artykuły i recenzje – przekłady i studia.

Książki:

9. *Argonautyki orfickie*, przeł. i oprac. **Emilia Żybert**, wstęp **Emilia Żybert**, Jacek Sokolski, Wrocław Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe 2011, Bibliotheca Curiosa 5.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na przetłumaczeniu i napisaniu wstępu do Argonautyk orfickich oraz sporządzeniu komentarza. Swoją udział procentowy szacuję na 90%.

10. *Hymny orfickie*, przeł. i oprac. **Emilia Żybert**, wstęp **Emilia Żybert**, Jacek Sokolski, Wrocław Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe 2012, Bibliotheca Curiosa 6.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na przetłumaczeniu i napisaniu wstępu do Hymnów orfickich oraz sporządzeniu komentarza. Swoją udział procentowy szacuję na 90%.

11. *Kyranides. O magicznych właściwościach roślin, zwierząt i kamieni*, przeł. i oprac. **Emilia Żybert**, Wrocław Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe 2013, Bibliotheca Curiosa 17.

12. Synezjusz z Cyreny, *O snach*, przeł. i oprac. **Emilia Żybert**, Wrocław Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe 2015, Bibliotheca Curiosa 26.

E. Żybert - Prace naukowe 3

13. Pseudo-Plutarch, *O nazwach rzek i gór oraz o tym, co się tam znajduje*, przeł. i oprac. **Emilia Żybert**, Wrocław Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe 2018, Bibliotheca Curiosa 31.

14. *Historia Adama i Ewy*, przeł. Jacek Sokolski i **Emilia Żybert**, oprac. Jacek Sokolski, Wrocław Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe 2014, Bibliotheca Curiosa 23.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na napisaniu przekładu greckiego tekstu apokryficznego. Swoj udział procentowy szacuję na 10%.

15. Andrzej Zbylitowski, *Wiersze zebrane*, wstęp, wydanie tekstów polskich i komentarze Anna Kochan, tłumaczenie i opracowanie tekstów łacińskich **Emilia Żybert-Pruchnicka**, Warszawa, Instytut Badań Literackich PAN Wydawnictwo 2018, Biblioteka Pisarzy Staropolskich 43.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na napisaniu przekładu i transkrypcji łacińskich poematów Andrzeja Zbylitowskiego. Swoj udział procentowy szacuję na 5%.

Artykuły:

16. Emilia Żybert-Pruchnicka, *Argonautyki orfickie czy magiczne? Rytuał ku czci Hekate (950-987) w poemacie Ὀρφείως Ἀργοναυτικά*, „Littera Antiqua” 1 (2011), s. 161-171.

17. Emilia Żybert, *Hieros logos - hieros gamos. Problem pars media w Hymnach orfickich*, „Littera Antiqua” 5 (2012), s. 147-165.

18. Emilia Żybert, *De viribus herbarum (O właściwościach ziół)*, „Classica Wratislaviensia” 31 (2011), s. 137-153.

19. Emilia Żybert-Pruchnicka, *Liryka Mesomedesa z Krety*, „Wratislaviensium Studia Classica” olim „Classica Wratislaviensia”, 6 (35) 2015, s. 169-187.

20. Emilia Żybert-Pruchnicka, *The Greek paideia in Modern Poland: The Place of Ancient Greek Literature in Polish Schools Since 1946* [w:] *Vita Traductiva* 5: *La voix du*

E. Żybert-Pruchnicka

traducteur à l'école / The Translator's Voice at School, vol. I *Canons*, ed. E. Skibińska, M. Heydel, N. Paprocka, Québec 2015, s. 109-128.

Recenzje:

21. Emilia Żybert, *Callimachus: The Hymns. Edited with Introduction, Translation, and Commentary by Susan A. Stephens*, Oxford: Oxford University Press, 2015, „Eos” CIII(2016), s. 163-165.

22. Emilia Żybert-Pruchnicka, *Debaty nad orfizmem*, „Kronos” 4 (2011), s. 265-270.

d) Omówienie celu naukowego ww. prac i osiągniętych wyników.

Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego *Poezja aleksandryjska w świetle utworów Apolloniosa z Rodos, Kallimacha i Lykofrona: Przekłady i studia*.

W polu naukowych zainteresowań habilitantki znajdują się trzy tematy: poezja aleksandryjska, przekład literacki oraz religia i magia starożytnej Grecji, przy czym główne miejsce wśród nich zajmuje twórczość poetów III w. p.n.e., Apolloniosa z Rodos, Kallimacha z Kyreny i Lykofrona z Chalkis. Łączą się z nią dwie pozostałe sfery badań, ponieważ z jednej strony kwestie mitu i kultu stanowiły ważny element w twórczości aleksandryjskich poetów, z drugiej natomiast strony ich najważniejsze dzieła, mimo istotnego znaczenia dla kultury europejskiej, nie zostały dotychczas wydane w języku polskim i dlatego tłumaczenia tych utworów, opatrzone wstępem i komentarzem, stanowią część dorobku naukowego przedstawionego przez habilitantkę.

Epoka hellenistyczna w literaturze greckiej obejmuje okres od III do I w. p.n.e. W swoich pracach habilitantka skupia się na poezji aleksandryjskiej, pisanej na dworze Ptolemeusza I Sotera, Ptolemeusza II Filadelfosa i Ptolemeusza III Euergetesa. Tworzyli ją poeci z wielu miejsc świata greckiego, zwabieni do Aleksandrii polityką kulturalną trzech pierwszych władców hellenistycznego Egiptu, którzy za pomocą literatury, sztuki i nauki chcieli podnieść prestiż sprawowanej władzy. Z tego względu w Aleksandrii powstały dwie instytucje, Musajon i Biblioteka, na bezprecedensową wówczas skalę

E. Żybert-Pruchnicka

gromadzące w jednym miejscu wielką liczbę dzieł literackich oraz wybitnych twórców, którzy pisali poezję oraz byli zarówno jej odbiorcami, jak i krytykami. Dostęp do niemal całej literatury greckiej oraz nieustanna wymiana myśli między wybitnymi ludźmi kultury i nauki sprawiły, że literaturę aleksandryjską cechowała erudycyjność, eksperymentalność, różnorodność gatunkowa i tematyczna, a także intertekstualność i doskonałość formalna.

Na liście publikacji **(1, 4, 5, 6)** znajdują się opatrzone wstępem i przypisami przekłady utworów aleksandryjskich poetów: Apolloniosa z Rodos, Kallimacha i Lykofrona z Chalkis, oraz ściśle związanego z poetyką Kyrenajczyka Antygona z Karystos **(8)**. Pierwszy z nich **(1)** stanowi tłumaczenie jedyne ocalałego do naszych czasów hellenistycznego eposu o tematyce heroiczno-mitologicznej. Metrum przekładu jest heksametr polski, który od czasów *Pieśni Wajdeloty* Adama Mickiewicza stał się stosunkowo często stosowaną przez polskich tłumaczy formą dla eposów starożytnych (*vide Iliada* Homera w przekładzie Kazimiery Jeżewskiej oraz *Hymny* Kallimacha tłumaczone przez Janinę Ławińską-Tyszkowską). Wstęp i komentarz do tego poematu mają na celu przedstawienie polskiemu czytelnikowi¹ autora *Wyprawy Argonautów po złote runo*, a także jego epoki i dzieła. Oprócz opartych na najnowszych pracach naukowych wiadomości ogólnych dotyczących Aleksandrii, w której Apollonios żył i tworzył, oraz życiorysu poety i charakteru jego dzieła, wprowadzenie zawiera partię poświęconą opisaną w *Argonautiká* rzeczywistości kultowej, ze szczególnych uwzględnieniem magii (s. 33-37). Podstawą dla tej części wstępu były wnioski przedstawione w pracy doktorskiej habilitantki.

Dwie kolejne publikacje **(2-3)** to artykuły dotyczące eposu Apolloniosa z Rodos. W *Simaetha versus Medea: Examples of oppositio in imitando in Apollonius Rhodius' Argonautica* **(2)** habilitantka analizuje strategie intertekstualne poetów aleksandryjskich na przykładach eposu Apolloniosa oraz *Idylli* II Teokryta. Porównanie kilku passusów z obu dzieł, w których pojawiają się podobne wątki nieszczęśliwej miłości bohaterki oraz magii, ukazuje na przykładzie zastosowanej przez Apolloniosa i Teokryta techniki *oppositio in imitando* nie tylko różnice w tonie i charakterze omawianych utworów, lecz także ukryte sensy, pozwalające lepiej zrozumieć intencje autorów przy

¹ Wcześniej w języku polskim ukazały się tylko nieliczne passusy z eposu Apolloniosa z Rodos, które ponadto były rozproszone w różnych tekstach naukowych (zob. Emilia Żybert, *Wyprawa po złote runo, czyli rzecz o przekładzie eposu Argonautika Apolloniosa z Rodos*, „Przekładaniec” 18-19 (2007), s. 41-54.

E. Żybert - Pruchnicka⁶

charakteryzowaniu postaci. Zestawienie Jazona z Delfisem, bohaterów *Argonautyk* oraz *Idylli* II, w których zakochane są, odpowiednio, Medea i Simajta, wbrew słowom Jazona zdradza fałszywe intencje herosa (s. 82-83). Podobną funkcję pełni sposób wprowadzenia do narracji obu utworów tej samej opowieści o Ariadnie i Tezeuszu, której finał, czyli porzucenie kreteńskiej księżniczki przez ateńskiego bohatera, zostaje celowo pominięty w historii przedstawianej Medei przez Jazona (s. 83-84).

Natomiast w *Two marginal goddesses. Rhea and Hecate in Apollonius Rhodius' Argonautica* habilitantka (3) bada widoczną w eposie Apolloniosa z Rodos symetrię, która przejawia się m.in. w przedstawionych postaciach Rei i Hekate. Poeta określa oba bóstwa za pomocą tego samego epitetu: ἡ δεινὴ θεός (Rea: 1, 1102 ~ Hekate 3, 1213), który pojawia się w całym eposie tylko w tych dwóch miejscach: w obu wypadkach *notabene* pod koniec nieparzystych części dzieła, złożonego z czterech ksiąg, co tym bardziej podkreśla świadomy zamysł poety. Przydany Rei i Hekate epitet z jednej strony zwraca uwagę na inne podobieństwa w ich charakterze (m.in. marginalność) i atrybutach (m.in. dąb), prowadzące do konkluzji, że Apollonios widział w nich to samo chtoniczne, przedolimpijskie bóstwo, z drugiej natomiast stanowi cechę budowy poematu, opartego na symetrii m.in. za sprawą podwajania elementów świata przedstawionego w poemacie.

Dwie następne publikacje (4-5) stanowią całość, ponieważ oba tomy zawierają dzieła poetyckie Kallimacha. W pierwszym (4) habilitantka jest autorką wstępu i opracowania do hymnów hellenistycznych oraz poszczególnych hymnów Kallimacha, które przełożyła prof. dr hab. Janina Ławińska-Tyszkowska, zmarła w 2013 r. Natomiast dr Agnieszka Kotlińska-Toma przygotowała przekład i opracowanie epigramów Kyrenajczyka oraz wstęp do tomu. We współpracy z nią powstał też drugi tom dzieł Kallimacha (5), który zawiera m.in. dotychczas nietłumaczone na język polski w tak szerokim wyborze fragmenty elegii *Przyczyny* oraz epyllionu *Hekale* wraz ze wstępem i komentarzem autorstwa habilitantki. *Przyczyny* zostały oddane w polszczyźnie łączonym metrum (heksametr polski oraz jedenastozgłoskowiec w miejsce greckiego pentametru), z kolei epyllion *Hekale* – heksametrem. Wprowadzenia do tomów przedstawiają ogólną charakterystykę gatunku literackiego, do jakiego należały omawiane w pracy utwory Kallimacha, czyli hymnu, elegii i epyllionu. W tej części habilitantka koncentruje się przede wszystkim na epoce hellenistycznej, aby na tle tworzonych wówczas dzieł uwypuklić cechy poezji Kyrenajczyka. Następnie przechodzi do charakterystyki poszczególnych utworów Kallimacha, czyli wszystkich sześciu jego hymnów, *Przyczyn* oraz *Hekale*. W obu tomach komentarz do dzieł Kallimacha jest pogłębiony filologicznie,

zwłaszcza pod względem intertekstualnych odniesień do innych poetów hellenistycznych, przede wszystkim Apolloniosa, Lykofrona i Teokryta. Ponadto w pierwszym tomie habilitantka wskazuje, że wśród aleksandryjskich poetów sposób konstruowania utworów oparty był często na symetrii, w *Hymnach* Kallimacha uwidaczniającej się m.in. w dwukrotnym użyciu siedmiu rzadkich wyrazów (s. 97-98), których stosowanie było zresztą cechą charakterystyczną dla twórczości poetów aleksandryjskich. Stawia też tezę, że w *Hymnach* Kyrenajczyka stanowiło element szerszego zamysłu poety, który oparł kompozycję zbioru m.in. na zasadzie podwójności (s. 87-95).

Kolejna publikacja jest pierwszym na język polski przekładem poematu Lykofrona z Chalkis pt. *Aleksandra*, opatrzonym wstępem i komentarzem (6). Utwór nazwany w starożytności 'mrocznym', a w czasach nowożytnych 'gramatyczno-poetyckim monstrum' uznawany jest za najtrudniejsze w odbiorze dzieło literackie antyku. Naszpikowany zagadkami, napisany szyfrem i przedstawiający bardzo rzadkie wersje mitów poemat nastęrczał proporcjonalnie dużo problemów translatorskich. Ponieważ ma formę *rhésis angeliké* ('relacji posłańca'), ułożonej we właściwym dla partii dialogicznej dramatu trymetrze jambicznym, oddano go w polszczyźnie za pomocą jedenastozgłoskowca, który powszechnie stosuje się jako ekwiwalent greckiego metrum epejsodiów tragicznych.

Autorstwo dzieła budzi kontrowersje, których powodem są dwa passusy dotyczące Rzymu (o świetności na morzu i lądzie: 1226-1230 oraz o mścicielu, który w szóstym pokoleniu po śmierci Aleksandra Wielkiego pomści na Grekach zagładę Troi: 1446-1450), i dzieli badaczy na zwolenników tezy, że 1) autorem był Lykofron z Chalkis, jeden z członków aleksandryjskiej Plejady, należący do tego samego twórczego grona co Kallimach, Teokryt, Apollonios i Aleksander Etolczyk; 2) autorem był Lykofron z Chalkis, lecz tekst *Aleksandry* został z czasem interpolowany; 3) autorem nie był Lykofron z Chalkis, lecz ktoś żyjący później. Habilitantka opowiada się za pierwszą z tez, inaczej niż m.in. autor najnowszej edycji poematu, Simon Hornblower, który podobnie jak wielu innych badaczy sądzi, że w połowie III wieku p.n.e. twórca nie mógł jeszcze przewidzieć potęgi Rzymu, a najpóźniejszy epizod, do którego odwołuje się anonimowy poeta w swoim dziele, dotyczy pokonania w 197 r. p.n.e. przez Titusa Quinctiusa Flamininusa macedońskiego króla Filipa V. Jednak w opinii habilitantki Rzym w czasach Ptolemeusza II Filadelfosa, zwłaszcza dzięki ostatecznej porażce epirockiego króla Pyrrusa (275 r. p.n.e.), a być może również początkowym sukcesom w I wojnie punickiej, miał prawo w oczach Greków wyrastać na militarną potęgę. Ponadto za autorstwem

E. Zybał - Pruchnicze

Lykofrona z Chalkis, pracującego w *Bibliotece* podobnie jak Kallimach, Apollonios i Aleksander z Etolii, przemawia sieć subtelnych i głębokich aluzji literackich do ich utworów oraz do dzieł Teokryta, która, zgodnie z tezą habilitantki, nie mogłaby powstać, jeśli jej autor nie miałby okazji do bezpośredniej wymiany myśli z przodującymi poetami epoki aleksandryjskiej. Zarówno we wstępie, jak i komentarzu podano przykłady skomplikowanej gry intertekstualnej toczącej się między nimi, jak również zwraca się uwagę na poszlaki stylistyczne, które mogą wskazywać, że Lykofron, jako autor tragedii oraz badacz komedii, był także autorem noszącego wiele cech dramatycznych poematu *Aleksandra*. Uwypukla się również symetrię poematu, jej znaczenie oraz sposoby użycia podwojeń słów, które budują jego ukryty lecz wyraźny szkielet konstrukcyjny. Tę technikę Lykofron przejął prawdopodobnie od Kallimacha, rozwinął ją jednak na o wiele większą skalę. Poemat ma ponadto bardzo klarowną budowę. Jego ramy stanowią: wprowadzenie i zakończenie, w których poseł przemawia własnymi słowami. Pomiedzy tymi dwiema częściami widać rozliczne paralele, tworzące kompozycję pierścieniową.² Symetria w budowie *Aleksandry* została poza tym wzmocniona na inne sposoby. Partię centralną stanowi najdłuższy spośród opisów *nóstoi* epizod, poświęcony powrotowi Odyseusza, czyli tzw. „Odyseja” (w. 663–846), która otacza w. 737, wyznaczający środek poematu. Takie ułożenie tej części oraz znaczna jej długość podkreślają wagę passusu. Z niego z kolei można wyodrębnić opowieść kończącą się właśnie w owym centralnym wersie, tj. historię samobójczej śmierci trzech Syren, pieśniarek reprezentujących poezję, co znajduje odbicie w dwukrotnie przywołanym we wstępie i zakończeniu obrazie Sfingi,³ istoty podobnej do nich z wyglądu i charakteru, która podobnie jak Syreny zginęła rzucając się ze skały. Można więc uznać zwodnicze pieśniarki, z pewnością nieprzypadkowo wspomniane w tak istotnych częściach utworu, za unaocznienie programu poetyckiego Lykofrona, rodzaj stosowanej przez Aleksandryjczyków alegorii poezji, która miała być taka jak one: urzekająca, a jednocześnie prowadząca czytelnika na manowce. Podążając tym tropem, habilitantka twierdzi ponadto, że poemat *Aleksandra* staje się upostaciowieniem poetyki proponowanej przez autora, którą oprócz enigmatyczności, cechuje także charakterystyczna dla Syren i Sfingi hybrydyczność, widoczna w złożonej i niedookreślonej gatunkowo formie utworu.

² Lycophron, *Alexandra*, texte établi, traduit et annoté par André Hurst, en collaboration avec Antje Koldewey, Paris 2008, s. 320–321.

³ Ibidem, s. XXVII.

Efektem pracy nad przekładem *Aleksandry* Lykofrona była recenzja najnowszego wydania poematu (7), przygotowanego przez Simona Hornblowera. Przedstawiam w niej m.in. moją opinię na temat kontrowersyjnej kwestii atrybucji poematu. Można nadmienić, że autor najnowszego wydania odnotowuje moje zdanie, trwając niewzruszenie na swoim stanowisku⁴.

Z kwestią aleksandryjskiej poetyki łączy się praca pt. *Opowieści niezwykle* Antygona z Karystos (8), stanowiąca zachowany w niekompletnym stanie zbiór 173 opowieści o fenomenach natury. Wprowadzenie przedstawia polskiemu czytelnikowi powstającą od III w. p.n.e. literaturę paradoksograficzną. W skład utworu wchodzi m.in. 44 fragmenty z pierwszej tego typu kolekcji niesamowitości, ułożonej przez Kallimacha (frg. 407 Pfeiffer), którą poeta traktował jako magazyn motywów poetyckich. Antygon z Karystos żył i tworzył w III w. p.n.e. w Atenach i Pergamonie, prężnym centrum kulturalnym i naukowym epoki hellenistycznej, gdzie zajmował się twórczością literacką oraz rzeźbą. Obecnie niektórzy badacze dowodzą, że *Opowieści niezwykle* powstały w epoce Bizancjum, habilitantka jednak stara się wykazać, że występujące w zbiorze próby podważenia wiarygodności Kallimacha wskazują na osobę żyjącą w tym samym co Kyrenejczyk czasie oraz działającą w ośrodku konkurencyjnym do Aleksandrii. Tylko w ten sposób można wytłumaczyć napastliwy ton autora dziełka, który raczej nie byłby obecny w narracji osoby żyjącej wiele setek lat po śmierci Kallimacha (s. 35-37). Praca gromadzi wiedzę zaczerpniętą z dzieł przyrodniczych, historycznych i geograficznych napisanych w wiekach V i IV, jednak Antygon wybiera tylko te fakty, które w jego opinii są zarazem prawdziwe i zadziwiające. Celem nadrzędnym tego typu kolekcji, tworzonych od wieku III p.n.e. do III n.e., było bowiem wywołanie u czytelnika zdumienia, które miało prowadzić do naukowej refleksji.

Prace wchodzące w skład dorobku naukowego opublikowanego po doktoracie

Pozostałe prace wchodzące w skład dorobku opublikowanego po doktoracie (9-22) dzielą się na trzy grupy. Pierwszą tworzą tłumaczenia zarówno poetyckich, jak i prozaicznych greckich tekstów antycznych, które opatrzone zostały wstępem i przypisami, drugą artykuły, trzecią recenzje wydawnicze. Tematyka prac koresponduje z moimi naukowymi zainteresowaniami, które obejmują przekład literacki, traktowany zarówno od

⁴ S. Hornblower, *Lykophron's Alexandra, Rome and the Hellenistic World*, Oxford 2018, s. 4.

Przekazana w nim mądrość miała pochodzić od Hermesa Trismegistosa, synkretycznego boga, który łączył w sobie cechy greckiego Hermesa i egipskiego Thota, opiekunów pisma, magii oraz duchów. Pierwsza księga, która powstała wcześniej niż pozostałe, opisuje 24 rośliny, 24 ptaki, 24 ryby i 24 kamienie ułożone według liter greckiego alfabetu. Na końcu każdego rozdziału zamieszczony jest przepis na amulet z kamienia szlachetnego, który ma w sobie zawierać połączone moce rośliny, ptaka, ryby i minerału, symbolizujące pełnię wszystkich czterech żywiołów. Traktat był uzupełniany o następne księgi, których ostatecznie do naszych czasów dotrwało sześć. Oparty na wydaniu Kaimakisa z 1976 roku przekład jest pierwszym kompletnym tłumaczeniem na język nowożytny, uzupełnionym o appendix pochodzący z manuskryptu Marc. Gr. 512 573, który zawiera ustępy z *Kyranides* nieuwzględnione w edycji stanowiącej podstawę polskiego przekładu.

Kolejny przekład i opracowanie dotyczy dzieła napisanego w duchu neoplatonistycznego mistycyzmu. Krótki traktat *O snach* (12) miał powstać w ciągu zaledwie jednej nocy. Jego autor, Synezjusz z Kyreny, uczeń Hypatii z Aleksandrii, przedstawia w nim własną koncepcję snów, według której wszystkie widzenia ujrzone we śnie są prorocze. Było to sprzeczne z naukami m.in. onejrokryty Artemidora z Daldis (II w. n.e.), który wyróżniał wizje prawdziwe (*oneiros*) i nieistotne dla poznania przyszłości (*enypion*). Synezjusz swoją opinię oparł na zasadzie kosmicznej sympatii, która miała spajać byty istniejące we wszechświecie. Zgodnie z nią wszystko odznacza się we wszystkim, a zadaniem człowieka jest zrozumienie wzajemnych powiązań między poszczególnymi rzeczami. Centralna część dziełka poświęcona została *stricto* neoplatonickiemu pojęciu 'ducha wyobraźni', sytuującemu się na przecięciu świata materialnego i duchowego. Sama wyobraźnia, zakorzeniona w duchu, miała być lustrem odbijającym całą rzeczywistość, wraz z przeszłymi, teraźniejszymi i przyszłymi zdarzeniami. To za jej sprawą sny mogły mieć wartość poznawczą. Synezjusz doradza spisywanie widzeń sennych nie tylko jako doskonałe ćwiczenie stylistyczne, lecz także środek do poznania rzeczywistości transcendentnej, które jego zdaniem powinno być celem wszystkich intelektualnych aktywności człowieka. *O snach* było bardzo popularne w Bizancjum, szybko też zyskało czytelników w renesansowej Europie, m.in. za sprawą łacińskiego przekładu Marsilia Ficina oraz wielu wydań, zapoczątkowanych przez *editio princeps*, która ukazała się w 1518 r. w oficynie Aldusa Manutiusa.

Do kategorii pism paradoksograficznych, podobnie jak zbiór fenomenów natury Antyгона z Karystos (8) należy kolejna praca napisana w epoce rzymskiej, w której wyżej

niż refleksję naukową ceniono czystą sensacją. *O nazwach rzek i gór oraz o tym, co się tam znajduje* Pseudo-Plutarcha (13) należy do szerokiej kategorii pseudoepigrafów, czyli utworów, które do naszej epoki dotarły pod imieniem innego niż faktyczny twórca. Zawiera 25 rozdziałów, których tytuły stanowią nazwy rzek greckich, bliskowschodnich i azjatyckich, natomiast jego treścią są mitologiczno-paradoksograficzne historie z elementami magii i cudowności. Ich motyw przewodni to zgubne namiętności, które stają się przyczyną zmian nazw rzek i gór. Habilitantka stara się udowodnić, że opowieści zawarte w zbiorze są podporządkowane pewnemu wzorcowi, który w najczystszej postaci obejmuje rzekę, górę oraz związane z tymi miejscami kamień i roślinę o cudownych właściwościach (s. 31-37). We wstępie ponadto przedstawia inne teksty przypisywane Plutarchowi, a także literaturę grecką traktującą o górach i rzekach oraz roślinach i minerałach.

W dwóch kolejnych pozycjach książkowych wkład habilitantki ograniczył się do przekładu z języka starogreckiego oraz przekładu, transkrypcji i uwag merytorycznych do tekstu łacińskiego. Pierwszy z nich to apokryficzny utwór pt. *Historia Adama i Ewy*, opracowany przez Jacka Sokolskiego (14), drugi natomiast przedstawia twórczość renesansowego poety Andrzeja Zbylitowskiego, którą opatrzyła wstępem i komentarzem Anna Kochan (15), a moim udziałem był przekład łacińskich utworów poety, ich transkrypcja oraz komentarz odnoszący się do zagadnień z dziedziny kultury antycznej.

Trzy kolejne publikacje eksplorują granice między magią i religią. Pierwsza (16) przedstawia jeden z obrzędów ukazanych w *Argonautykach orfickich*. Habilitantka stara się w nim dowieść, że opisany przez poetę ryt inicjacyjny zawiera wiele cech właściwych obrzędowi magicznemu. W drugiej (17), na przykładzie ośmiu hymnów orfickich, w których znajdują się elementy opowieści mitologicznej (*Orph. H.* 18; 29; 41; 44; 47; 48; 39; 71) ukazano, że niemal wszystkie dotyczą motywu *hieros gamos*, 'świętych zaślubin'. Stawia się więc tezę, że aluzyjny styl tych krótkich passusów wskazuje być może na nieznaną współcześnie treść świętych opowieści orfickich (*hieroi logoi*), ukrywaną przed osobami niewtajemniczonymi. Ostatni artykuł z tej grupy (18) jest przekładem opatrzonym wstępem i przypisami zachowanego we fragmencie heksametrycznego poematu o magicznych właściwościach roślin. Anonimowy utwór, zwyczajowo tytułowany *De viribus herbarum* (*O właściwościach ziół*), podobnie jak dwa poprzednie teksty orfickie powstał w epoce rzymskiej. Ocalały fragment opisuje 16 różnych ziół i roślin. We wprowadzeniu ukazano m.in. stosunek starożytnych do roślin, które niekiedy postrzegano jako bóstwa lub byty przesycone boską mocą. Rodzaj kultu, którym były

E. Żybał - Prace naukowe

otaczane, przejawiał się przede wszystkim w przygotowaniach, jakim poddać się musieli zbieracze ziół, a także sposobie ich zdobywania oraz odpowiedniej do tej czynności porze.

Podobny układ ma następny artykuł (19), który, wraz z kolejnym, związany jest przede wszystkim z przekładem literackim. Stanowi tłumaczenie wszystkich zachowanych do naszych czasów utworów Mesomedesa z Krety, poety i kompozytora z II w. n.e., opatrzone wstępem i przypisami. Natomiast ostatni z artykułów (20) dotyczy tłumaczeń antycznej literatury greckiej czytanych jako lektury obowiązkowe w polskich szkołach od 1946 roku do czasów obecnych.

Dokonania naukowe zamykają dwie recenzje, które powstały jako efekt naukowych zainteresowań habilitantki *Hymnami Kallimacha* (21) oraz orfizmem (22).

Praca habilitantki nad przekładami poezji aleksandryjskiej ma na celu przede wszystkim wprowadzenie do polskiego obiegu kulturowego dzieł wybitnych twórców epoki hellenistycznej. Mają one tworzyć korpus tekstów rekonstruujących starożytną erudycję i stanowić pomoc w badaniach nie tylko nad literaturą i kulturą antyczną, lecz także nowożytną. Podobny cel przyświeca wydaniu tłumaczeń w serii *Bibliotheca Curiosa*. Prace translatorskie niebezpośrednio związane z poezją aleksandryjską wpisują się w szerszej zakrojone studia nad specyficznym zjawiskiem, jakim były dla europejskiej literatury i kultury *secreta* i *mirabilia*, i pozwalają badaczom literatury i kultury nieznaną greki odnaleźć nowe konteksty i perspektywy w ich naukowych dociekaniach nad dziełami dawnymi. Stanowią bowiem rodzaj sukcesywnie uzupełnianej bazy tekstów źródłowych, składających się na coraz pełniejszy obraz wiedzy encyklopedycznej, a co za tym idzie, przyczyniają się one do objaśniania literatury sprzed wieków, która do tej wiedzy się odwołuje. Ponadto praca nad przekładami daje możliwość dogłębnego poznania dzieła, którego interpretacją jest samo tłumaczenie. Umożliwia też dokonanie wielu spostrzeżeń, które następnie habilitantka rozwija w artykułach naukowych. Opracowanie wspomnianych tekstów oraz studia im poświęcone starają się co więcej wejść w naukowy dyskurs z aktualnymi badaniami prowadzonymi zarówno w Polsce, jak i poza jej granicami.

Inne dokonania naukowe, osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzatorskie.

E. Żybat-Pnielnicze

Habilitantka uczestniczyła w czterech konferencjach, w tym dwóch międzynarodowych. Partycypuje lub partycypowała w czterech grantach ministerialnych Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, w obrębie których dotychczas wypełniła dziewięć zadań zakończonych publikacjami książkowymi. Czterokrotnie otrzymała nagrodę Rektora za osiągnięcia naukowe. W ramach projektu Biblioteka Antyczna, dla którego tłumaczyła i opracowywała poezję Kallimacha i Lykofrona, wyjechała na kwereńską biblioteczną do Oksfordu oraz Berlina. Seria wydawnicza Biblioteka Curiosa, w której publikuje przekłady z języka greckiego, w 2015 r. otrzymała nagrodę czasopisma „Literatura na Świecie”.

Od 2008 r. jest zatrudniona w Instytucie Studiów Klasycznych, Śródziemnomorskich i Orientalnych Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie jako pracownica Zakładu Filologii Greckiej prowadzi coroczne wykłady kursowe z historii literatury greckiej, konwersatoria z literatury okresu hellenistycznego i cesarstwa oraz wykłady monograficzne z poezji hellenistycznej. Co roku prowadzi także ćwiczenia z języka greckiego ze studentami starszych roczników, polegające na tłumaczeniu i analizie tekstów greckich, zarówno poetyckich, jak i prozatorskich. W 2009 r. wygłosiła ponadto cykl wykładów dla obcokrajowców pt. „Religion and Magic in Ancient Greece”. Była promotorką licznych prac licencjackich oraz jednej magisterskiej.

W 2015 r. była współorganizatorką jubileuszu prof. dr hab. Alicji Szastyńskiej-Siemion oraz towarzyszącej mu konferencji na temat poezji Pindara pt. „λαμπρὸν φέγγος ἔπεστιν ἀνδρῶν καὶ μέλιχος αἰών: świetna sława otacza człowieka i słodki los”. W 2019 r. zorganizowała we Wrocławiu pobyt *visiting professor* Simona Hornblowera z Londynu oraz jego wykład pt. „The Prophecies of Cassandra”.

19.12.2012 r. w Domu Edyty Stein we Wrocławiu habilitantka wygłosiła wykład pt. *Orfizym* w cyklu spotkań „Kamień filozoficzny”. 18-19.02.2014 została zaproszona przez ośrodek „Pogranicze” do Krasnogrudy, gdzie miała odczyt pt. „Medea czarodziejka”, a następnego dnia w Sejnach odbyło się prowadzone przez nią spotkanie z młodzieżą pt. „Mit o Argonautach”. Ponadto 30.09.15 r. w Chorzowie uczestniczyła w XII interdyscyplinarnej konferencji naukowej z cyklu *Medium Mundi* „W kręgu Medei: Obcy – Inny – Swój”, podczas której wygłosiła odczyt pt. „Medea jako kapłanka i czarownica. Związek religii i magii w starożytnej Grecji”.

Jest autorką i współautorką artykułów:

E. Zybait - Pmclmichu

Gościwit Malinowski, Agnieszka Kotlińska-Toma, Emilia Żybert-Pruchnicka, *Prof. dr hab. Janina Ławińska-Tyszkowska. Wspomnienia uczniów*, „Meander” 69 (2014), s. 3-12.

Emilia Żybert-Pruchnicka, *Żywa biblioteka. Kallimach z Kyreny*, „Czas Literatury” 1 (2018);

Kallimach, *Fragmety poetyckie*, przeł. Emilia Żybert-Pruchnicka, „Czas Literatury” 1 (2018).

E. Żybert-Pruchnicka